

Ene Grauberg, Meelis Eerik

**ÕIGUSTEADUSLIKU
UURIMISTÖÖ
KIRJUTAMINE**

TEOORIA JA PRAKTIKA

Toimetaja Ene Sepp
Kunstnik Lemmi Kuulberg
Küljendaja Erje Hakman

Õppematerjal on valminud TLÜ Ühiskonnateaduste Instituudi tellimusel ja toetusel.

© Autorid, TLÜ Ühiskonnateaduste Instituut ja kirjastus Argo
ISBN 978-9949-527-55-7
Trükitud trükikojas Paar

Sisukord

Sissejuhatus (EG)	5
1. Modernistlik versus postmodernistlik teadus (EG)	7
1.1. Klassikaline ehk uusaja teadus	7
1.2. Mitteklassikaline ehk modernistlik teadus	8
1.3. Post-mitteklassikaline ehk postmodernistlik teadus	9
2. Õigusteaduslik uurimus	12
2.1. Õigusteadus tänapäeva globaliseerivas maailmas (EG, ME)	13
2.2. Õigusteadusliku uurimuse kirjutamise eesmärgid ja etapid (EG)	17
2.2.1. Uurimiskava valik (EG)	18
2.2.2. Põhiprobleemi sõnastamine (EG)	20
2.2.3. Strateegilise eesmärgi valik (EG)	22
2.2.4. Teoreetilise vaatenurga valik (EG)	23
2.2.5. Uurimisparadigma valik (EG)	26
2.2.6. Uurimistöö meetodite valik (EG)	35
2.2.7. Materjali kogumine ja läbitöötamine (EG)	40
2.2.8. Kokkuvõte (EG)	40
3. Õigusteadusliku uurimuse kui teadusteksti kirjutamine	41
3.1. Õigusteaduslik uurimus kui teadustekst	41
3.2. Õigusteadusliku uurimistöö sisu- ja vorminõuded (EG, ME)	43
3.2.1. Sissejuhatuse	44
3.2.2. Põhiosa	45
3.2.3. Kokkuvõte	47
3.2.4. Vorminõuded	47

3.3. Õigusteadusliku uurimistöo kirjutamise stiil ja pealkiri (EG)	48
3.3.1. Kirjutamise stiil	48
3.3.2. Pealkiri	51
3.4. Õigusteadusliku uurimistöo kirjutamise näited (ME)	52
3.4.1. Uurimiskava valik	52
3.4.2. Põhiprobleemi sõnastamine	54
3.4.3. Strateegilise eesmärgi valik	55
3.4.4. Uurimisparadigma valik	57
3.4.5. Metodoloogiline hoiak	58
3.4.6. Materjali kogumine ja läbitöötamine	59
3.4.7. Õigusteadusliku uurimistöo struktuuri näidis	60
Lõpetuseks (EG)	62
Kasutatud kirjandus	63
Lisad	66
Lisa 1. Bakalaureusetöö „Füüsilise isiku õigusvõime tekkimine ja lõppemine“ (ME)	66
Lisa 2. Magistritöö „Kohtulahendi kujunemist mõjutavad faktorid“ (ME)	68
Lisa 3. Doktoritöö „Suveräänsusest rahvusvahelises õiguses ja poliitikas. Teooria ja praktika“ (EG)	71

Sissejuhatus

Väljaande „Õigusteadusliku uurimistöö kirjutamine. Teooria ja praktika“ põhieesmärk on fookustada tähelepanu õigusteadusliku uurimuse kui teadusteksti kirjutamisel esilekerkivatele teoreetilis-filosoofilistele ja metodoloogilis-metoodilistele küsimustele. Fookuse valikut võib põhjendada sellega, et üks töö autoritest, kes on õpetanud õigusteaduse eriala üliõpilastele üle kahekümne aasta erinevaid filosoofilisi ja teoreetilis-metodoloogilisi kursusi (nt loogika ja argumentatsioon, sotsiaal- ja õigusfilosoofia, teadusfilosoofia, akadeemilise teksti kirjutamine jms), on täheldanud, et üliõpilastel on tihti raskusi kehtiva õiguse normide mõtestamise ja tõlgendamisega veidi laiemast – teoreetilis-filosoofilisest ning metodoloogilisest – kontekstist lähtudes. Ilmselt on see osaliselt tingitud sellestki, et paljude erialakursuste õpetamisel on aastakümneid aktsent olnud põhiliselt objektiivse õiguse tundmisel.

Mõistagi on kehtiva õiguse tundmine juristi kvalifikatsiooni omandamisel endiselt ülioluline, sest ka õigusfilosoofilised ja teaduslik-metodoloogilised seisukohad ei saa toimida lahus praktilisest õigusteadusest.¹ Tähtis on aga seegi, et saadaks aru, et õigus ei tegutse ega toimi nn tühjas ruumis. Tänapäeva globaliseeruvat ja paradigmaatiliselt muutuvat ühiskonda iseloomustavad õigusparadigmade pluralism ning tõemonopolist loobumine. Ajal, mil suurte narratiivide ehk lugude aeg on mööda saamas ning demokraatia on kujunemas pidevalt kestvaks dialoogiks erinevate poliitiliste rühmituste ehk „väikeste lugude“ vahel, pole enam ka seadusandlik tegevus ainuüksi juristide ja poliitikute mängumaa. Rahva seos tema huve väljendava demokraatlikult valitud riigivõimuga on tänapäeva kiiresti muutuv ja globaliseeruv maailmas mõeldav ainult pidevalt toimiva „ümarlaua“ kaudu.

¹ Aulis Aarnio. *Õiguse tõlgendamise teooria*. Juura, 1996, lk 235.

Muutunud on ka see, mida oodatakse ühiskonnas õigusteadusest ja õigusnormide tõlgendamisest, samuti selle teoreetilis-metodoloogilised hoiakud. Õigusnormide tõlgendamisel on nii õigusteoreetiku kui ka praktilise juristi ülesanne neid muutusi mõista ning arvestada. Viimaseil aastakümneil on eesti keeles ilmunud õigusteooriast ja õigusfilosoofiast mitu õpikut, milles on käsitletud õiguse ning õigusteaduse küsimusi, lähtudes õigusteoreetilisest ja -filosoofilisest kontekstist.² Samas puuduvad eesti keeles kirjutised, kus õigusteaduse ja ka praktilise õiguse küsimusi käsitataks veidi laiemast, paradigmaatiliselt muutuva ühiskonna ja õigusteaduse aspektist, mil suured lood tõest ning õiglusest on kas üle parda visatud või seatud kahtluse alla.

Selle teoreetilis-praktilise kirjutise põhieesmärk on mainitud puudujääki osaliselt kompenseerida, et luua õigusteaduse üliõpilastele võimalused arutada oma erialaprobleeme, lähtudes veidi laiemast õigusparadigmaatilisest kontekstist kui ainuüksi elmise sajandi keskpaiga õiguspositivismist.

Käesolev õpik on kasutamiseks Tallinna Ülikooli õiguse eriala üliõpilastele, et aidata paremini mõista ja omandada teadustöö kirjutamise teooriat, loogikat ning praktikat. Selle põhieesmärk on juhtida tähelepanu eelkõige õigusteadusliku uurimuse kui teadusteksti kirjutamise spetsiifikale ning seda kirjutades sageli esilekerkivatele filosoofilis-metodoloogilistele ja metoodilistele probleemidele. Seejuures arutletakse selle üle, mis on õigusteaduslik uurimistöö ja mis on selle kui teadusteksti koostamise etapid ning kirjutamise sisu- ja vorminõuded. **Kuidas võib õigusteaduslik uurimus sõltuda kasutatavast uurimisparadigmast ning metodoloogilistest hoiakutest?** Käsitletakse ka uurimistöös esineda võivaid metodoloogilis-metoodilisi mõõdalaskmisi ja nende vältimise võimalusi.

Töö koosneb kolmest osast ja lisast. Esiteks käsitletakse õigusteadust ja õigusteaduslikku uurimust üldisemast, teadusfilosoofilisest kontekstist; teiseks püütakse selgusele jõuda, mis on õigusteadusliku uurimistöö kui teadusteksti kirjutamise eesmärk ja põhimõtted ning töö koostamise põhi- etapid; kolmandaks vaadeldakse, mis on uurimistöö kui teadustekst, selle sisu- ja vorminõuded ning kirjutamise stiil. Lisas tuuakse kolm näidet õigus- teadusliku uurimistöö kui teadusteksti kirjutamise kohta.

² Raul Narits. *Õiguse entsüklopeedia*. Juura, 1995; Aulis Aarnio. *Õiguse tõlgendamise teooria*; Marju Luts. *Sissejuhatus õigusfilosoofiasse*. Tallinn: Juura, 1997; Piibe Jõgi. *Õigus ja eetika: teooriad õigusest ja õiglusest 20. sajandi õigusfilosoofias*. Tallinn: Juura, 1997; Raul Narits. *Õigusteaduse metodoloogia*. Juura, 1997.

I. Modernistlik versus postmodernistlik teadus

Mis on teadus, kuidas teadust tehakse ning milline on teadmise saamise ideaalne (normatiivne) mudel? Need on teadusfilosoofia põhiküsimused. Esimese osa põhieesmärk on vastata lühidalt järgmistele põhiküsimustele:

- 1) mis on teaduslik, sh õigusteaduslik, teadmine (tõe küsimus)?
- 2) kuidas tõe tunnetada (meetodi küsimus)?

Aja jooksul on küsimus, mis on teadus ja tõe ning kuidas tõe tunnetada, muutunud. Alates uusajast kuni praegusajani võib selle mõistmisel esile tuua kolm suurt perioodi:

- 1) klassikaline teadus – 17. sajand kuni 19. sajandi keskpaik (1.1);
- 2) mitteklassikaline ehk modernistlik teadus – 19. sajandi teine periood kuni 20. sajandi 50.–60. aastad (1.2);
- 3) post-mitteklassikaline ehk postmodernistlik teadus – 20. sajandi 60. aastad kuni käesolev aeg (1.3).

Mis on nende perioodide iseäralikud tunnused?

I.1. Klassikaline ehk uusaja teadus (17. sajand – 19. sajandi teine pool)

Põhiküsimus: kuidas absoluutset tõe (asjade olemust) tunnetada?

Absoluutselt tõsikindla tunnetuse lähtealust on otsitud kas mõtlemisest (René Descartes'i *cogito, ergo sum*) või kogemusest (Francis Bacon). Immanuel Kant on kõnelnud „olema peab“ olukorrast, vastandades selle „mis on?“ olukorrale. Niiviisi kontekstist lähtudes võiks alati küsida: kuidas käituda

nii, et see saaks üldiseks reegliks? Kanti kategooriline imperatiiv nõudis juhendumist sellisest reeglist, mis võiks saada üleüldiseks käitumisreegliks, sõltumata selle tegevuse sisust. Printsibid ehk põhimõtted on teatavasti imperatiivid,³ mis erinevad seadustest selle poolest, et need ei garanteeri järelduste õigsust. Samas annavad nad oma reeglite kaudu käitumiseks kindla orientiiri. Näiteks võiks tuua Eesti Vabariigi põhiseaduse preambuli, kus nähakse ette rahvusriigi põhimõte. See sisaldab eesti rahvuse, keele ja kultuuri kaitset ning Eesti kui institutsionaalse keskkonna terviklikkust⁴ (suveräänsus, vabadus, õiglus ja õigus, parlamentarism, vabariiklus, unitaarriiklus).

Filosoofia kui alusteadus oli ühendatud teadmistega lähteprintsipiidest ja alusaksioomidest. Teadus kujutas oma loogilise korrastatuse poolest kategoorilis-deduktiivset süsteemi. Teaduslik seletamine oli seotud üldprintsipiidest järelduste tuletamisega. Eriteadused, sh õigusteadus, pidid olema taandatavad filosoofia lähteprintsipiidele ja üldtõdedele. Teadmise hüpoteetilisus ning rakenduslikkus olid välistatud. Teadlase tüüp oli õpetlane, kes opereerib süsteemsete teadmistega.

1.2. Mitteklassikaline ehk modernistlik teadus (19. sajandi lõpp – 20. sajandi keskpaik)

Põhiküsimus: kuidas objektiivset tõe tunnetada?

Positivism lähtus seisukohast, et objektiivset tõe saab tunnetada ainult kogemuse kaudu, kasutades selleks empiirilisi meetodeid. Tegemist oli essentsialismist vabanemise püüuga ehk maailma deontologiseerimisega. Kujunes positivistlik õigusteadus.⁵ Positivismi mõju õiguse tõlgendamisele

³ Vt Kanti kategooriline imperatiiv.

⁴ Vt Eesti Vabariigi põhiseaduse preambul: „Kõikumatus usus ja vankumatus tahtes kindlustada ja arendada riiki, mis on loodud Eesti rahva riikliku enesemääramise kustumatul õigusel ja välja kuulutatud 1918. aasta 24. veebruaril, mis on rajatud vabadusele, õiglusele ja õigusele, mis on kaitseks sisemisele ja välisele rahule ning pandiks praegustele ja tulevastele põlvedele nende ühiskondlikus edus ja üldises kasus, mis peab tagama eesti rahvuse ja kultuuri säilimise läbi aegade ...“: *Põhiseaduse teel*. Dokumente ja materjale kogunud ja selgitanud Eerik-Juhan Truuväli. Ilo, 2008, lk 399.

⁵ Kui positivistlik ja hermeneutiline maailmanägemine hakkasid alles kujunema, oli mitme sotsiaal- ja humanitaarteaduse (sotsioloogia, poliitökonoomia, politoloogia, psühholoogia, õigusteadus jms) iseseisvumise ning filosoofiast kui teaduste teadusest